

af en gerningsmands handlinger, om gerningsmanden selv har været udsat for den slags vold, selv når gerningerne er så onde som Breiviks.

Kun ved at fastholde, at en gerningsmand er både gerning og skæbne, at mennesker er både personligt ansvarlige og indfældet i en kultur, opnår vi den nødvendige kompleksitet i vores menneskesyn, hævder forfatterne.

For det tredje udtrykker forfatterne håbet om, at alle gerningsmænd – selv Breivik – kan forandre sig og blive noget mere end deres gerninger. Salvesen håber, at gerningsmændene vil forandre sig senest i Guds forvandlende dom. Salvesen håber også, at Gud tildeler historiens ofre nyt liv i Guds evighed, for kun sådan kan han håbe, at gerningsmændene også finder nåde.

Voldens ansikter er ikke en filosofisk afhandling. Den er snarere et eksistentielt anliggende ind i en tid, hvor terroren udfordrer menneskesynet. Forfatterne har ikke formuleret deres menneskesyn ved abstrakt spekulation. De har snarere vundet deres indsigter ved erfaringer med egne og andres levede liv, erfaringer som de reflekterer gennem teologiens og sociologiens begreber. I terrorens tid giver denne tilgang tyngde til forfatternes protest mod enhver reducerende dæmonisering af terrorister og andre voldelige gerningsmænd.

Mikkel Gabriel Christoffersen

Claudia Welz (red.)

Ethics of In-Visibility. Imago Dei, Memory, and Human Dignity in Jewish and Christian Thought. Tübingen: Mohr Siebeck 2015. VIII + 289 s. € 69.

Denne bog i udgivelsesserien Religion in Philosophy and Theology fra det tyske forlag Mohr Siebeck består hovedsageligt af omskrevne forelæsningsbidrag til tre konferencer afholdt i perioden 2011-2014. Den ene konference markerede åbningen af det tværfaglige forskningscenter Center for the Study of Jewish Thought in Modern Culture (CJMC), som hører under Det Teologiske Fakultet i København og er ledet af professor MSO Claudia Welz, der er redaktøren af *Ethics of In-Visibility* samt forfatter til bogens forord og én af dens i alt tolv artikler.

Ifølge forordet er det bogens formål at undersøge det dialektiske forhold mellem synlighed og usynlighed samt forholdets etiske implikationer. Forståelsen af at synlighed og usynlighed står i et dialektisk forhold til hinanden markeres allerede i bogens titel med kunstordet "in-visibility" og beror på et udvidet synligheds- og usynlighedsbegreb, der ikke er begrænset til at omhandle synssansen eller en opfattelse af synligt og usynligt som adskilte størrelser. Synligt og usynligt er uløseligt forbundet, hvilket ifølge Welz er en filosofisk pointe, der er etisk relevant, da den vedrører spørgsmål om, hvordan vi forholder os til synliggørelsen og usynliggørelsen af andre mennesker, spørgsmål der i bogen bliver diskuteret i forhold til tre nøgle-

begreber, nemlig begreberne *imago Dei*, *memory* og *human dignity*, der alle nævnes i bogens undertitel.

Bogens artikler er grupperet i fire afsnit: I. Ethics, Media, Monstration, II. Memory, Forgetting, and the Misuse of Images, III. Religious Heritage in Humanism, Modernity and Postmodernity og IV. Jewish Thought after the Shoah. Titlerne på de forskellige afsnit vidner om, at bogen anlægger et fagligt bredt fokus på sit undersøgelsesfelt. I bogen er der artikelbidrag fra fagområder som filosofi, teologi, kunstvidenskab, medievidenskab, litteraturvidenskab, sociologi og kønsstudier. Det kan fremstå som overvældende mange fagområder for en bog på 289 sider, men i nærværende tilfælde fremhæver det blot den tværfaglige relevans og grundighed af bogens undersøgelse. Dette skyldes bl.a., at bogen formår at skabe tydelige forbindelseslinjer mellem artikelbidragene fra de forskellige fagområder ved at lade dem arbejde med en fælles metodisk problemstilling: Hvordan undersøger man det, der ikke er synligt? Artiklernes svar på denne metodiske problemstilling er mange og forskellige, men har én ting tilfælles, nemlig forståelsen af at vejen til at undersøge det usynlige går gennem billeder, der repræsenterer eller udpeger forhold, som ikke kan ses. Denne forståelse viser sig ved, at samtlige artikler finder hele eller dele af sit materiale i forskelligartede former for billeder. Til disse billeder hører (1) visuelle billeder (fx Daniel Dayans artikel om, hvordan det at være synlig eller usynlig er blevet et politisk anliggende, der involverer traditionelle og nye medier i en kamp om retten til at være synlig og til at gøre andre synlige), (2) verbale billeder (fx Christina von Bruns artikel om, hvordan korset som symbol historisk set har undergået en semantisk betydningsudvikling, der kulminerede i nazisternes brug af swastika-symbolet), (3) mentale billeder (fx Melissa Raphaels artikel om, hvordan jødisk teologi indeholder en kritik af afgudsdyrkelse, der ikke kun er relevant i forhold til gudeidoler, men også i forhold til kulturelle kropsidealiser, som udelukker idealafvigende kroppe fra den sociale hukommelse) og (4) legemliggjorte billeder (fx Welz' artikel om, hvordan Holocaust udfordrer forståelsen af menneskets gudbilledlighed). De i parentes anførte beskrivelser af artiklerne er selvsagt forsimplinger.

Bogens artikler kan læses uafhængigt af hinanden. Ved en sådan læsning fremstår de enkelte artikler som mere eller mindre fagspecifikke undersøgelser. Bogen kan også læses fra ende til anden begyndende med Welz' forord, der udover at introducere bogens artikler også indeholder en grundig indføring i undersøgelsesfeltets teoretiske og filosofiske grundlag samt nøjagtige afklaringer af bogens centrale begreber. Ved en sådan læsning kommer *Ethics of In-Visibility* virkelig til sin ret og fremstår som en teoretisk udfordrende bog, hvis samlede undersøgelse er imponerende i sit omfang og sin tværfaglige relevans.